

STAROMIEJSKIE MIESZKANIE A.D. 1954

Wiele lat temu zasłużoną popularnością cieszyła się seria monografii Państwowego Instytutu Wydawniczego opisujących życie codzienne w różnych epokach historycznych. Autorzy wnikliwie analizowali tło polityczne i społeczne, kulturę duchową materialną, obyczajowość. Wartość tych książek polegała m.in. na szeroko kreślonej, rozległej charakterystyce kultury materialnej tej bezpośrednio dotykającej życia codziennego, z prozaicznymi sprawami kuchni, stroju, niezbędnych przedmiotów bieżącego użytku. Znacznie poważniejszy charakter miała monumentalna inspirowana przez PAN *Historia kultury materialnej Polski w zarysie* (wyd. „Ossolineum”). Jej ostatni szósty tom kończył się na 1918 r. Wiedza o kulturze materialnej lat międzywojennych nie doczekała się jeszcze swego opracowania, a duże zainteresowanie PRL-owską rzeczywistością funkcjonuje dotąd ciągle bardziej jako temat resentymentalnych okolicznościowych publikacji prasowych, nawet wystaw, niż naukowych dysertacji. A tymczasem pożegnaliśmy już wiek XX. W ciągu tych stu lat doszło do postępu cywilizacyjnego na skalę niezwykłą. Nawet w trakcie jednego pokolenia tyle rzeczy potrafiło przejść w niebyt, nawet w skali spraw najbardziej przyziemnych. Ilu dziesięciolatków wie co to jest fajerka, która dziesięciolatka uwierzy, że dziadkowie w jej wieku nie znali szamponu. Ilu z kolei trzydziestolatkom mówi coś słowo: żorzeta, tremo, kopyść gdy dla ich rodziców były to słowa z potocznego języka.

Wiedzę o tej potocznej rzeczywistości podają nam mniej lub bardziej przystępnie wspomniane wcześniej opracowania. Nawet jeśli kiedyś powstanie również dzieło opisujące życie codzienne w Zamościu na przestrzeni wieków, należy sobie zdawać sprawę, iż była by to w dużej mierze emanacja istniejącej już wiedzy o poszczególnych epokach, raczej tylko wzbogacanej ewentualnymi lokalnymi osobliwościami, dygresjami. Wszak Zamość nie żył w otaczającej go próżni, to co noszono, co jedzono, czym się posługiwano w Zamościu na ogół było tym samym w Lublinie, Lwowie, Chełmie czy Przemyślu.

O wiele więcej interesująca jest zatem odwrotna droga - czym Zamość wzbogacić może wiedzę o życiu codziennym w poszczególnych epokach historycznych, nawet tych skończonych solidną syntezą. Takim źródłem poza sferą materialnych śladów napotykanym w muzeach, odnajdywanym podczas badań archeologicznych, od zawsze był dokument pisany. W tym

przypadku niezwykle cennym źródłem były inwentarze sporządzane z urzędu, najczęściej z racji śmierci. To dzięki takim pośmiertnym inwentarzom dowiadujemy się o strojach, sprzętach które służyły mu na co dzień, zamiłowaniach zmarłego.

W przypadku Zamościa do publikowania inwentarzy dochodziło sporadycznie. Do bliższych czasów kopalnią wiedzy są znajdujące się w zamojskim archiwum księgi notarialne. Ich zawartość wniosłaby z pewnością nie jedno do dość ugruntowanej wiedzy o życiu codziennym w Polsce XIX wieku, a już z pewnością do współczesniejszych czasów.

Ten czas odnaleźliśmy w spisie rzeczy po Józefie Wojnarowskiej z Zamościa, zmarłej w 1953 r. przedstawicielce solidnej, mieszczańskiej rodziny.¹ Mieszkała przy ul. Staszica, naprzeciw ratusza. Wraz z mężem Zygmuntem byli znanymi restauratorami, związanymi z pierwszorzędnymi restauracjami „Victoria” i „Centralka”. Pochodzili z Radomska, osiedli w Zamościu w roku 1910. W Zamościu spotkał ich dramat, gdyż 18-letni syn Gustaw, uczeń zamojskiego gimnazjum poległ jako ułan w wojnie polsko-bolszewickiej. Zygmunt Wojnarowski zmarł 1937 r. Józefa Wojnarowska - popularna „Ciocia” - wymieniana jest przez Zygmunta Klukowskiego z racji barwnych wspomnień o słynnej zamojskiej restauracji „Centralka”.

Za urzędnikami z niezwykłą skrupulatnością spisującymi pozostały dobytek podążamy przez mieszkanie Wojnarowskiej. Widzimy solidne meble, sprzęty, zaglądamy do szaf, przerzucamy góry strojów, fatalaszków, przeglądamy pościel, nawet intymną bieliznę. Poznajemy gust właścicielki, ale i kolorystykę w jakiej obnosiła się siedemdziesięcioletnia kobieta. Jesteśmy wśród kuchennych przedmiotów. Domyślamy się niezbędności takich przedmiotów jak parawan, liczydła. Nie omieszkało nawet wpisać worka sucharów i kilograma cukru. Zwraca uwagę brak kosztowności, obrazów. Szkoda, że inwentaryzatorzy skwitowali zdawkowo książki dwoma słowami („trzy paczki”).

Osobny temat to nie tylko ów urok drobiazgów, ale i ceny, a zwłaszcza ich wzajemne relacje. Np. jedną z kosztowniejszych rzeczy okazywała się pierzyna, albo trzy filiżanki.

Ów wykaz sporządzono co prawda w dość wyrazistym społecznym roku 1954, ale cały ten świat przynależał do czasów przedwojennych, chociaż odchodził jeszcze długo, do czasu gruntownej renowacji Starego Miasta, do epoki nowych osiedli mieszkaniowych. Z czasem wartość tego rodzaju spisów dla historyków kultury materialnej będzie wzrastała. Dlatego już teraz pozwoliliśmy sobie na jego pełną publikację.

A. Kędziora

¹ Protokół zdawczo-odbiorczy spisany w dniu 9 III 1954 r. znajdujących się rzeczy po zmarłej Wojnarowskiej Józefie z polecenia Sądu Powiatowego w Zamościu. Archiwum Państwowe w Zamościu, zespół Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Zamościu, Referat Społeczno-Administracyjny, sygn. 49, s. 56-60.

Spis rzeczy
znajdujących się po zmarłej
Wojnarowskiej Józefie

1. Szafa bielizniarka w kolorze czarnym fornirowana dębem o lustrze owalnym kryształowym o jednych drzwiach i o jednej szufladzie u dołu cena szacunkowa 2000 zł.
2. Druga szafa dębowa dwudrzwiowa o jednej szufladzie u spodu cena 1000 zł.
3. Stół jesionowy fornirowany o blacie fasonowym na jednej nodze wartość 500 zł
4. Stół brzozy nogi toczone bez szuflady 300 zł.
5. Stół kuchenny do sosnowy malowany na biało o jednej szufladzie o jednym wyciągu do krajania i o jednej półce u dołu 200 zł.
6. Tremo czarne ze stolikiem u spodu na nóżkach toczonych odpowiednio rzeźbionych wartość 3000 zł.
7. Toaletka szafkowa fornirowana dębem o głównym lustrze owalnym i dwu mniejszych skrzydłowych z rzeźbą u górnej części ramy wartość 2000 zł.
8. Zegar szafkowy firma „Junkchans” wartości 1000 zł.
9. Wieszak toczony gięty 100 zł.
10. Etażerka o trzech półkach sosnowa malowana na brązowo 50 zł.
11. Szafka nocna fornirowana czeczota o jednych drzwiczkach i szufladce bez szkła na wierzchu wartości 200 zł
12. Podręczna etażerka sosnowa o dwóch półkach i blacie brązowa 50 zł.
13. Umywarka sosnowa biała malowana 50 zł.
14. Fotel wiklinowy kryty gobelinem wartość 30 zł
15. Trzy krzesła stołowe orzechowe z materacykami kryte zielonym gobelinem po 50 zł.
16. Tapczanik z materacem sprężynowym zniszczony 200 zł.
17. Gobelin w ramie brązowej z widokiem Wenecji wartość 100 zł.
18. Krzesła giętych bukowych cztery sztuki wartość 100 zł.
19. Nocna szafka sosnowa zniszczona 10 zł.
20. Popielniczka muszlowa wartość 50 zł
21. Szafka kuchenna na biało malowana o jednych drzwiczkach o jednej klapie u spodu wartość 60 zł.
22. Kuferek sosna wartość 30 zł.
23. Dwie skrzynie na węgiel po 5 zł.
24. Dwa taborety sosnowe wartość ogólna 15 zł.
25. Łóżko żelazne z siatką drucianą na biało malowane 100 zł.
26. Łóżko żelazne żółte o poręczach niklowych i siatce sprężynowej wartość 300 zł.
27. Jeden taboret gięty 15 zł.
28. Fotel amerykanka kryty gobelina wartość 600 zł.
29. Liczydła wartość 20 zł.

30. Karnisz do firan wartość 10 zł.
31. Szczotka do froterowania wartość 100 zł.
32. Dwie kasety drewniane mała brydżowa z dwoma taliami kart używanymi wartość 50 zł, kasetka duża wartość 45 zł.
33. Toaletka podróżna z dwoma lustrami 50 zł.
34. Pudełko papierowe z kartotekami wartość 5 zł.
35. Lornetka teatralna marka „Carlzeiss” Jena Nr 157704 zdekompletowana brak jednego wiernika wartość 100 zł
36. Nocna lampka z opornikiem na sześć wolt kombinowana ze sznurem żarówki wartość 50 zł.
37. Obraz religijny wizerunek Matki Boskiej Częstochowskiej inkrustowany ze szkłem ozdobnym wartość 100 zł.
38. Różaniec białe paciorki wartość 10 zł.
39. Kolczyki białe imitacja perły duże sztuk dwie wartość 20 zł.
40. Kawalki gromnicy wartość 1 zł.
41. Jeden wizerunek Matki Boskiej wartość 50 zł.
42. Ołówek notesowy w oprawie metalowej wartość 1 zł
43. Piłki do laobzegi paczka jedna wartość 10 zł.
44. Termos zdekompletowany bez spodu marka „Thermos” węgierski wartość 1 zł
45. Cukier rafinada waga 1 kg wartość 13,50 zł.
46. Kasza manna 2 kg wartość 2 zł
47. Dziesięć rurek do loków wartość ogółem 10 zł
48. Ramki dwie metalowe na zdjęcia wartość 10 zł.
49. Nożyczki do manikiur wartość 10 zł.
50. Skoroszyty i księgi gospodarcze szt. 22
51. Jeden przód futra fokowego wartość tego kawałka 500 zł.
52. Kołnierz z brzuszków popielic wartość 500 zł.
53. Pas damski nowy z gumami wartość 150 zł.
54. Szlafrok satynowy czarny w kwiaty naszywane, kołnierz niebieski i dół nadrabiany wartość 10 zł.
55. Sukienka kombinowana w kolorach jasnokawowy i brązowy wartość 70 zł.
56. Szlafrok niebieski welwetowy wartość 20 zł.
57. Szlafrok wełniany biały wartość 15 zł.
58. Podszewka granatowa jedwabna jeden metr wartość 20 zł.
59. Torba czarna z materiału czarnego wartość 2 zł.
60. Materiał sukienkowy ok. półtora metra w pasy kolorowe wartość 40 zł.
61. Skarpety sportowe białe jedna para wartość 5 zł.
62. Kapelina filcowa kolor wiśniowy wartość 10 zł.
63. Chusteczki do nosa zwykle dwie wartości 50 gr.
64. Dwa kapelusze staromodne czarne bez wartości.
65. Dwie koszule damskie jedwabne kolor stalowy wartość ogólnie 50 zł.
66. Wstawka do bielizny 0,3 metra bieżącego bez wartości.
67. Rękawiczki kolor brązowy wełniane wartość 1 zł.
68. Białe płótno po dwa metry wartość 14 zł.
69. Serwetka na stół w kolorze niebiesko-czerwonym i białym wartość 20 zł.
70. Ręcznik kąpielowy kolorowy wartość 6 zł.
71. Dwa obrusy na stół lniane kolorowe wartości po 20 zł.

72. Cztery ścierki do naczyń wartości po 2 zł.
73. Koszule w kolorze popielatym wartość 5 zł.
74. Guma gorsetowa zwitek wartość 10 zł.
75. Wstążka zwitek 2 zł.
76. Dwa bandaże elastyczny elastyczny wartości 5 zł, zwykły bandaż 2 zł.
77. Obrus biały lniany w stanie dobrym wartość 20 zł.
78. Serwetka z koronkami wartość 2 zł.
79. Poszewka na poduszkę jasek wartości 2 zł.
80. Ręcznik lniany biały wartość 5 zł.
81. Obrus dwunastoosobowy lniany z niebieskim szlakiem wartość 50 zł
82. Serweta lniana pikowa z frędzelkami z jednej strony wartość 5 zł.
83. Pas brzuszny obszyty skórą wartość 30 zł.
84. Bluzka aksamitna czarna wartość 5 zł.
85. Serwetka biała wartość 2 zł.
86. 0,25 metr. aksamitu wartość 5 zł.
87. Wsypka do jaśka czerwona wartość 5 zł
88. Worek lniany niebiesko-żółty wartość 10 zł.
89. Stare czarne pantofle wartość 5 zł.
90. Pantofle brązowe wartość 40 zł.
91. Szarawary czarne wartość 2 zł.
92. Chusteczka wraz z krawatem czerwonym wartość 2 zł.
93. Półtora metra materiału wsypowego wartość 40 zł.
94. Kołnierzyk do bluzki żorzetowej wartość 2 zł.
95. Biustonosz niebieski wartość 1 zł.
96. Chusteczka do nosa 1 zł.
97. Plusz czarny 30 cm wartości 10 zł.
98. Spódniczka czarna wełniana wartość 50 zł.
99. Płaszcz ciemnozielony z podszewką ciemnozieloną wartość 60 zł.
100. Narzuta na stół ciemnozielona wartości 20 zł.
101. Serwetka na stolik pod kwiaty ze wstawkami wartość 1 zł.
102. Sukienka wełniana granatowa obszycie pluszowe czarne wartość 20 zł.
103. Szlafrok w kratkę czerwono-niebieską w kwiatki wartość 20 zł.
104. Prochowiec biały damski wartość 50 zł.
105. Sukienka szlafrokowa czarno-biała w kwiatki wartość 20 zł.
106. Prześcieradło kąpielowe wartość 10 zł.
107. Jesionka brązowa wartość 50 zł.
108. Kurtka czarna zużyta wartość 2 zł.
109. Koc pled wartość 20 zł.
110. Bluzka biała wyszywana czerwonymi nićmi wartość 10 zł.
111. Kołderka na nofi [?] czarna pluszowa z podszewką brązową wewnątrz wata wartość 10 zł.
112. Kołdra różowo-żółta w dobrym stanie wartość 100 zł.
113. Pierzyna w poszwie białej wartość 350 zł
114. Płaszcz damski brązowy na podszewce stalowej wartość 50 zł.
115. Worek konopny wartość 10 zł.
116. Tkanina papierowa wielkości worka wartość 1 zł.

117. Prześcieradło lniane wartość 5 zł.
118. Dwie poszewki na poduszki małe wartość 1 zł.
119. Szalik brązowy w kwiaty wartość 1 zł.
120. Chusteczka w kratę wartość 2 zł.
121. Apaszka żorzetowa w kwiaty wartość 5 zł.
122. Dwie pary majtek różowych jedwabnych 10 zł.
123. Sześć par pończoch jedwabnych w różnych kolorach wartość 10 zł.
124. Sukienka czarna i spód do tej sukienki czarnej razem wartość 10 zł.
125. Kamizelka zielona sukienka z obszyciem brązowym wartość 2 zł.
126. Poduszka kanapowa w kwiaty jedwabna wartość 5 zł.
127. Kawałek materiału podszewkowego brązowego wartość 1 zł.
128. Koszula jedwabna z koronką wartość 5 zł.
129. Koszula fildekosowa wartość 4 zł.
130. Jeden woreczek i jedna podszewka na jasiek 2 zł.
131. Woreczek do przyrządów kąpielowych wartość 1 zł.
132. Szalik wełniany wartość 5 zł.
133. Materace dwa komplety jeden biały jeden kolorowy wartość ogólna 1300 zł.
134. Walizka z pasami wartość 100 zł (znajdujące się w niej rzeczy w następującej kolejności
135. Koperka na kołdrę wartość 60 zł.
136. Prześcieradło flanelowe niebiesko-żółte 30 zł.
137. Prześcieradło kąpielowe ze szlakiem różowym 30 zł.
138. Poszewka biała mała 10 zł.
139. Serweta biała z monogramem czerwonym „E.M” wartość 5 zł.
140. Firanka poprzeczna z szeroką koronką osiemnastocentymetrową wartość 20 zł.
141. Prześcieradło białe z obwódką niebieską wartość 25 zł.
142. Prześcieradło białe wartość 30 zł.
143. Prześcieradło białe wartość 30 zł.
144. Poszewki dwie białe w tym jedna z wstawką i monogramem „S O 16” wartość ogólna 40 zł.
145. Ręcznik kąpielowy kremowy 5 zł.
146. Serwetka haftowana podłużna biała wartość 3 zł.
147. Koszula sportowa męska fildekosowa wartość 3 zł.
148. Pięć chustek do nosa w tym jedna z kolorowym szlakiem wartość ogólna 5 zł.
149. Kłębek białego jedwabnego sznura wartość 0,50 zł.
150. Kawałek białej flaneli wartość 1 zł.
151. Kawałek jedwabiu w kolorze kremowym wartość 5 zł.
152. Kołnierz koronkowy wartość 20 zł.
153. Kołnierz szalowy koronkowy wartość 20 zł.
154. Reformy damskie wartość 10 zł.
155. Dwie chustki do nosa po 1 zł.
156. Pantofle czarne wartość 30 zł.
157. Pantofle wiatrówki brązowe damskie wartość 40 zł. Na tym zawartość walizki zakończona.
158. Torba podróżna brązowa fibrowa wartość 50 zł.
159. Album z fotografiami w oprawie pluszowej.
160. Lansza [?] dwa psy metalowy w ramie bagietowej wartość 20 zł.

161. Widoczek w ramie bagietowej wartość 3 zł.
162. Portret w ramie bagietowej wartość 30 zł.
163. Mickiewicza popiersie na pluszu w ramie bagietowej wartość 20 zł.
164. Popiersie Dąbrowskiego w ramie bagietowej wartość 20 zł.
165. Paczka taśmy ramiączkowej wartość 5 zł.
166. Odważnik 26-funtowy złom.
167. Worek lniany z sucharami z odpadków chleba i innego pieczywa wartość 3 zł.
168. Sześć woreczków z różnymi kaszami wartość ogólna 10 zł.
169. Kawałek materiału czerwonego dekoracyjnego 3 zł.
170. Kilimek lniany wzorzysty wartość 5 zł.
171. Beret wiśniowy, kapelusz słomkowy, czapka pilotka, kawałek wyspowego to jest bez wartości
172. Dwa rękawy futrzane z królika wartość 50 zł.
173. Dwa metry flaneli granatowej 10 zł.
174. Dwa pasy gorsetowe stare bez wartości.
175. Dwie miednice emaliowane na biało wartość 20 zł obie.
176. Dzbaneł emaliowany malowany na biało ze wstawionym dnem bez wartości.
177. Grzałka wartość 5 zł.
178. Wanienska wartość 2 zł.
179. Filiżanki trzy sztuki wartość 150 zł.
180. Pokrywki emaliowane bez wartości.
181. Stołeczek pod nogi, trzepaczka bez wartości.
182. Trzepaczka do bicia piany, nóż jeden, jedna łyżeczka, jeden półmisek, dwa spodki, jeden talerzyk, jeden półmisek podłużny, drobne odważniki 13 szt w futerale, [?] wiader piec w tym jedno emaliowane wartość ogólna 50 zł.
183. Garnki emaliowane 2, blachy do pieczenia 3, jedna tortownica, wanienska do zmywania naczyń, emaliowana pokrywka do rondla, czajników 2, trzy garnki gliniane, czerpak druzslakowy.
184. Kłębek szpagatu papierowego
185. Maszynka nr 5 do mięsa wartość 25 zł.
186. Salaterka z kaszą, płatki owsiane, trzy salaterki w tym jedna szklana, jedna sosjerka, miska blaszana emaliowana, słoiki dwa w tym jeden po kremie.
187. Dwadzieścia talerzy, dziesięć szt. kubków, karafka na wódkę i 14 szt. kieliszków, wyciskarka do cytryn i cztery spodki fajansowe, trzy foremki do ciastek, dwie łyżki drewniane, kopyś do kartofli, trzy łyżki, trzy widelce, jeden nóż, skrzynka siatkowa na stołowiznę.
188. Dwa kawałki chodnika kokosowego, jedna stara poduszka na fotel, trzy paczki książek, różne naczynia kuchenne bezwartościowe 13 szt.
189. Żelazko na duszę jedna sztuka, butli dużych dwa, słoików różnej wielkości z różną zawartością 16 szt., słoiki małe z różnymi przyprawami 12 szt., butelki z różnymi przyprawami 15 szt. i inne naczynia z przyprawami 12 szt., woreczek z orzechami 1 i ½ kg, dwie serwetki, kubek aluminiowy, ręcznik, tace dwie, talerzy trzy różnych.
190. Różnych łyżek 9 szt.
191. Jeden nóż.
192. Kubek jeden.
193. Oliwa do stawy.
194. Dwa flakony.

195. Dwa parawany jesionowe wartość 300 zł.

**Archiwum Państwowe w Zamościu, zespół PMRN w Zamościu,
Referat Społeczno-Administracyjny, sygn. 49, s. 56-60.**